

ВІДГУК

Офіційного опонента, кандидата архітектури,
Начальника відділу архітектурної та містобудівної спадщини

Інституту культурної спадщини

Вечерського Віктора Васильовича

На дисертаційне дослідження

Фролової Юлії В'ячеславівни на тему:

«АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНІ РИСИ ФОРТЕЦЬ

ПІВДНЯ УКРАЇНИ КІНЦЯ XVII – ПОЧАТКУ XIX СТОЛІТТЯ»

представлену на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури
за спеціальністю

18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури

Науковий керівник – доктор архітектури, професор,

Заслужений архітектор України

Бевз Микола Валентинович

Актуальність теми дослідження зумовлена дотеперішньою недостатньою мірою дослідженості фортець Півдня України як дуже цікавого контактного регіону декількох ранньомодерних держав, культур, традицій оборонного будівництва. Порівняння різних регіонів України показує нечисленність архітектурних і містобудівних пам'яток Півдня, давніших ніж 19 ст. Ті об'єкти нерухомої культурної спадщини, які відомі в регіоні, слабо репрезентовані в сучасному культурному просторі. З огляду на це розглядуване дослідження Ю. Фролової є актуальним і ця актуальність адекватно сформульована авторкою у загальній характеристиці роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота пов'язана з темою наукового напрямку кафедри дизайну архітектурного середовища Архітектурно-художнього інституту Одеської державної академії будівництва та архітектури «Проблеми теорії та історії архітектури», № державної реєстрації 0107U000811 (науковий керівник канд. арх., доцент Моргун О.Л.), а також з веденими авторкою практичними семінарами і виконаними нею графічними реконструкціями для відповідної науково-проектної документації.

Наукова новизна дослідження, сформульована авторкою у загальній характеристиці роботи та в авторефераті, заперечень не викликає і підтверджується змістом дисертаційного дослідження та висновками по дисертації.

Практичне значення полягає у примноженні наших знань про фортифікаційні об'єкти Півдня України як основи для їх обліку як нерухомих пам'яток культурної спадщини, подальшої консервації, музеєфікації, можливого фрагментарного відтворення та здійснення інших практичних заходів щодо ревіталізації архітектурного середовища та культурних ландшафтів у місцях розташування цих об'єктів – як у сучасних населених місцях, так і поза ними. Ця робота ще раз підтверджує стару істину про те, що немає нічого практичнішого, ніж конкретні знання.

Оцінка обґрунтованості наукових положень дисертації та їх достовірності. Наукові положення дисертації обґрунтовані дослідницьким матеріалом, представленим у розділах 1-4, коректним в цілому застосуванням методів історико-архітектурних досліджень. Їх достовірність по суті заперечень не викликає, хоча є редакційні зауваження щодо деяких формулювань.

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях. Основні положення дисертації опубліковані у 9 публікаціях, з них – 2 статті у наукових фахових виданнях України, 4 статті у науковому періодичному виданні іншої держави, згідно міжнародного стандарту e-ISSN 2544-7725 | ISSN 1895-3247 та внесеного до науково метричних баз даних й індексованого у: Index Copernicus; 3 тези доповідей.

Обсяг, структура та оцінка змісту дисертації. Основна частина дисертаційного дослідження структурно складається зі словника термінів та скорочень, вступу, п'яти розділів, висновків, ілюстрацій та додатків. Обсяг дисертації – 316 сторінки, у тому числі 140 сторінок основного тексту, список використаних джерел на 320 позицій, 138 сторінок ілюстрованих таблиць та додатків.

Оцінка ідентичності змісту автореферату і основних положень дисертації. Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертації й адекватно передає суть виконаного дослідження.

Зауваження і побажання щодо змісту та оформлення дисертації і автореферату. Зауваження стосуються переважно форми подання результатів дослідницької праці авторки. Оскільки, як відомо, зміст дослідження має бути коректно оформлений, а форма має бути змістовною, то на цих зауваженнях варто зупинитися спеціально, не обмежуючись простою констатацією того, що «зауваження мають редакційний характер».

1. Структура роботи традиційна для таких дисертацій; проте звертає на себе увагу диспропорція в розподілі матеріалу між розділами: перший має понад 100 сторінок (разом з додатками), тоді як другий – тільки 13 сторінок. При цьому невиправданим є розміщення ілюстративних додатків (понад 30 стор.) не наприкінці дисертації (після переліку джерел), а наприкінці першого розділу. І зовсім ускладнюють сприйняття дослідницького матеріалу важливі для його розуміння ілюстративні матеріали, зведені в таблиці дивним чином: таблиця починається, приміром, на с. 61, а продовжується – десь після с. 102, причому де саме – не вказано. Такий підхід є настільки незбагненим, що опонент не в змозі його прокоментувати.

2. Дивною виглядає відсутність опрацювання деяких важливих бібліографічних джерел. Покажемо це на двох прикладах. У розглядуваній праці важливе місце відводиться дослідженням укріплень Аккермана (тепер м. Білгород-Дністровський). У цьому контексті незрозумілим є ігнорування праці: Slapac M. Cetatea Alba. Studiu de arhitectura militara medievala. – Chisinau: Editura ARC, 1998. – 210 с. У цьому випадку незнання молдавської мови не є аргументом, бо монографія має розгорнуті резюме й текстівки до ілюстрацій трьома мовами: українською, англійською і російською. Другий приклад стосується фортеці Ізмаїла. Авторка в своєму дослідженні слушно, але побіжно торкається питання про реальну військову міць тих турецьких фортець, які хвалькуваті російські генерали оголошували «непрístupними» і здобували їх. Про це вперше написав, на основі власних детальних досліджень, канд. арх. Б. Колосок, але його ґрунтовну публікацію у фаховому виданні чомусь проігноровано: Колосок Б. Фортеці Ізмаїла // Теорія та історія архітектури. – К., 1995. – С. 71-83.

3. Дисертантка плутається в термінології: по тексту в неї зустрічається то фортечний рів, то фоса. Який у цьому сенс – не пояснюється. У переліку термінів (с.

20) фоси немає. Тому мусимо керуватися Б. Грінченком: «Ой у лісі під горіхом викопана фоса». Чи це те, що мала на увазі дисертантка? – питання без відповіді. На с. 228 вона пише про категорії пам'яток і про якусь міфічну «міждисциплінарну категрію». Тоді як насправді пам'ятки класифікуються за типом, видом і категорією, тож її «міждисциплінарна категорія» насправді є комплексною пам'яткою. У висновку № 13 на с. 252 пишеться про якісь «майстер-плани». Майбутній кандидат архітектури зобов'язаний знати, що в Україні немає «майстер-планів», а є містобудівна документація, у т. ч. й генеральні плани населених пунктів. На жаль, доводиться повторювати банальну істину: фаховою термінологією треба володіти хоча б для того, щоб фахівці могли розуміти одне одного.

4. На с. 237 у програмі відновлення фортеці Ізмаїл пропонується щось зовсім неадекватне, а саме: «Надання території фортеці статусу особливо цінного історичного ландшафту». По перше, це ніяк не співвідноситься з законодавством, тобто такий статус неможливий. По друге, якщо є практична потреба підвищити пам'яткоохоронний статус цієї території, то слід запропонувати замість наявних на сьогодні затверджених комплексної охоронної зони та історичного ареалу (або додатково до них) визначити тут територію пам'ятки археології, містобудування і історії національного значення, і зробити це в порядку, визначеному законодавством.

5. Щодо висновків наприкінці кожного з 5-ти розділів є редакційні зауваження. На них спинятися не будемо, бо значно важливішим недоліком є невдало сформульовані окремі пункти загальних висновків дисертаційної роботи. По перше, не відповідає дійсності преамбула на с. 12 автореферату та с. 247 дисертації: «У дисертації вперше досліджуються фортеці Півдня України (...) методами архітектурної науки». Перелік джерел наприкінці дисертації спростовує це твердження. У висновку № 2 (с. 247) дисертантка серед усіх іконографічних джерел чомусь обрала тільки «літографічні», ігноруючи всі інші й ніяк не пояснивши це. Сумнівним з методичної точки зору є висновок № 7 на сс. 249-250: не може такого бути, щоб авторка в результаті власних досліджень виділила 6 основних періодів, з яких 4 не входять у хронологічні межі дослідження (!) Формальна логіка підказує одне з двох: або це зробили інші науковці в межах своїх досліджень з ширшими хронологічними рамками – але тоді це не можна виносити у висновки своєї

дисертації; або ця інформація отримана дисертанткою іншим, ненауковим шляхом. Авторка засекретила спосіб отримання цієї інформації, мабуть інтуїтивно усвідомивши, що вона не є результатом уживаних в науці дослідницьких процедур.

У цьому ж висновку (краще б його взагалі не було) крім періодів та етапів, як це прийнято в історичних дослідженнях, чомусь пишеться про якісь «хвилі», що взагалі переводить текст, який мав би бути науковим, у категорію белетристики.

6. Текст дослідження дуже неохайний у науковому сенсі: переплутані прізвища відомих осіб: на с. 40 є «Багалеї» і «Потемкін», на с. 45 Андрій Васильович Красножон названий «Крastoжен», на с. 98 Ірина Олександрівна Іваненко згадана двічі з різними ініціалами: І.А. та І.О. І навіть такий видатний сучасник як Юрій Георгійович Лосицький на с. 98 не уник перейменування: він названий «Ю.Г.Лосницький». Опонент на с. 43 з подивом виявив, що його разом із кількома колегами дисертантка записала до міфічної організації «спілка пам'яткоохоронної справи». Авторитетно заявляю, що такої спілки немає і ніколи не було.

7. Текст дисертаційного дослідження написаний дуже поганою мовою, неокоректно і безграмотно: читача постійно переслідує враження, що писав навіть не іноземець, а інопланетянин. І це не просто редакторські чи коректорські недогляди: навіть у загальних висновках дисертаційної роботи є формулювання, які неможливо зрозуміти. Наведемо тільки 2 цитати подібної нісенітничі на с. 15 автореферату: «Надана характеристика окремих елементів фортифікації, які характеризуються стиді стічні та часові приналежності»; «Доведена приналежність об'єктів фортифікації до загального стилістичного вирішення архітектури і відповідає вимогам художньої цінності». Навіть якщо вдасться змістовно реконструювати ці твердження, то виявиться, що вони – ні про що, бо це голослівні банальності, аж ніяк не схожі на те «вивідне знання», яке має бути результатом дисертаційного дослідження.

Висновок

про відповідність дисертації вимогам

Міністерства освіти і науки України

Дисертація Фролової Юлії В'ячеславівни «Архітектурно-планувальні риси фортець Півдня України кінця XVII – початку XIX століття», виконана в Одеській

державній академії будівництва та архітектури під керівництвом доктора архітектурних наук, професора Бевза М. В., є закінченою науково-дослідною роботою, яка містить результати самостійно виконаних наукових вишукувань з актуальної наукової тематики, що має практичне значення.

Дисертація за своєю актуальністю, науковою новизною отриманих результатів, їх практичним і теоретичним значенням, ступенем обґрунтованості та достовірності наукових положень, сформульованих у висновках і практичних рекомендаціях, повнотою викладення матеріалу в наукових статтях та апробації на наукових форумах, відповідає вимогам пунктів 9 та 11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 зі змінами, внесеними постановами Кабінету Міністрів України від 19.08.2015 р. № 656, від 30.12.2015 р. № 1159, від 27.07.2016 р. № 567, від 20.11.2019 р. № 943 та від 15.07.2020 р. № 607, а її авторка Фролова Юлія В'ячеславівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури.

Офіційний опонент:

начальник відділу архітектурної та містобудівної спадщини
Інституту культурної спадщини,

кандидат архітектури

12.04.2021

Вечерський В.В.